

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Полтавський державний аграрний університет
Institute of European Education (Болгарія)
Національний аграрний університет Вірменії
University of Opole (Польща)
International Slavic University (Македонія)
ISMA University (Латвія)**

Кафедра захист рослин

**IV Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція
«Сучасні аспекти і технології у захисті рослин»**

*28 листопада 2023 року
м.Полтава*

Сучасні аспекти і технології у захисті рослин : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 28 листопада 2023 р.). Полтава: ПДАУ, 2023. 150 с.
ISBN 978-617-8231-35-4.

Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ), Посвідчення № 442 від 27 жовтня 2023 р. (IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні аспекти і технології у захисті рослин»).

У збірнику представлені тези, присвячені сучасним проблемам захисту і карантину рослин, фітосанітарного моніторингу та розвитку агроєкосистем України. Матеріали призначені для наукових співробітників, викладачів, здобувачів вищої освіти та аспірантів вищих навчальних закладів, фахівців і керівників сільськогосподарських підприємств АПК різної організаційно-правової форми господарювання та всіх, кого цікавить проблематика сучасного захисту рослин в агроєкосистемах України.

The collection presents theses devoted to modern problems of plant protection and quarantine, phytosanitary monitoring and development of agroecosystems of Ukraine. The materials are intended for researchers, teachers, graduates and graduate students, specialists and managers of agricultural enterprises of various organizational and legal forms of management and all who are interested in modern plant protection in agroecosystems of Ukraine.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Доля Микола Миколайович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри інтегрованого захисту і карантину рослин Національного університету біоресурсів і природокористування України, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України.

Поспелов Сергій Вікторович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри землеробства і агрохімії імені Сазанова Полтавського державного аграрного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Полтавського державного аграрного університету (протокол № 5 від 26.12.2023 року)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ І КАРАНТИНУ РОСЛИН	9
Білявський Ю. В., Білявська Л. Г.	ВИДАТНІ ФІТОПАТОЛОГИ ПОЛТАВЩИНИ 9
Білявський Ю. В., Білявська Л. Г., Сокирко М. П	130 РОКІВ ДОВГОСТРОКОВОМУ ДОСЛІДУ «ЦІЛИНА» 12
Коцюрuba І. О., Піщаленко М. А.	ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ОГЛОБЛІНА ДМИТРА ОЛЕКСІЙОВИЧА 14
Каленіченко Н. О., Піщаленко М. А.	МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ КУРДЮМОВ – ЗАСНОВНИК ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРИКЛАДНОЇ ЕНТОМОЛОГІЇ 16
Демченко О. В., Піщаленко М. А.	ПЕРШЕ ЕНТОМОЛОГІЧНЕ БЮРО ПОЛТАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА 19
Писаренко В.М., Піщаленко М.А., Пономаренко С.В., Логвиненко В.В.	РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕНТОМОФАУНИ АГРОЦЕНОЗІВ НА ПОЛТАВЩИНІ В КІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 21
Самородов В. М., Кигим С. Л.	ЕНТОМОЛОГІЧНІ ЗВИТЯГИ ДМИТРА ОГЛОБЛІНА (1893-1942): ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЧЕНОГО 25
Самородов В. М., Шиян О. О.	ГОЛОВНА ПРАЦЯ ЕНТОМОЛОГА М.В. КУРДЮМОВА (1885-1917) ТА ЇЇ ПОСТУП КРИЗЬ СТОЛІТТЯ 28
РОЗДІЛ 2. ФІТОСАНІТАРНИЙ МОНІТОРИНГ. ІНТЕГРОВАНІЙ ЗАХИСТ	32
Білявська Л. Г., Білявський Ю. В	ПОШИРЕННЯ ПІДГРИЗАЮЧИХ СОВОК У СОСВИХ АГРОЕНОЗАХ 32
Борзих О. І., Круть М. В.	ПРОГНОЗУВАННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО СТАНУ АГРОЦЕНОЗІВ (ІННОВАЦІЙНІ РОЗРОБКИ) 35
Бялас В. В., Гіболенко І. В.	ФІТОСАНІТАРНА СИТУАЦІЯ ЩОДО РЕГУЛЬОВАНИХ ШКІДЛИВИХ ОРГАНІЗМІВ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ 39
Волошин В. О., Поспелова Г. Д., Нечипоренко Н. І.	ЕЛЕМЕНТИ ЗАХИСТУ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ВІД ЗБУДНИКІВ ГРИБНИХ ХВОРОБ 41
Голосна Л. М., Афанасьєва О. Г.	ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА МЕТОДІВ ФІТОПАТОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ НАСІННЯ ПШЕНИЦІ 44
Гордєєва О. Ф., Біленко О. П., Воропіна В. О.	ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ШКІДНИКІВ РІПАКУ НА ПОЛТАВЩИНІ 47
Жиліна Т. Б.	ФІТОСАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ ПОСІВІВ ГОРОХУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 49
Заворотній Б. Ю.,	ФУНГІЦИДИ РЕКОМЕНДОВАНІ В ЗАХИСТІ ЗЕРНОВИХ 52

його знову і знову перевіряти факти, відкладаючи практичну перевірку своїх висновків до наступних польових сезонів.

В результаті цього праці Дмитра Олексійовича мали неабияку переконливість і достовірність. З іншого боку, через таку вимогливість деякі капітальні дослідження та записи ентомолога залишилися незавершеними і не надрукованими, хоча частина з них була практично готова для друку. Але навіть під час блокади Ленінграда Дмитро Олексійович Оглоблін працював над своїми дослідженнями не покладаючи рук, навіть коли у нього закінчився нормальний папір і йому довелося писати на папіросному папері, сторінках зі шкільних зошитів та книжкових обкладинок.

Бібліографія:

1. Штакельберг О. О., Оглоблін Д. О. Ентомологічний огляд, 1945, т. 28, вип. 3-4, С. 131-134.
2. Закалюжний В. Полтавці – відомі зоологи, Астрая, 2017. С. 85-88.
3. http://www.zin.ru/Animalia/Coleoptera/rus/oglobl_m.htm
4. http://www.zin.ru/Animalia/Coleoptera/rus/oglobl_1.htm
5. Оглоблін Д. О. *Aphthona sarmatica*, sp. n. *Збірник Полтавського музею ім. Короленка*, 1928. Вип. 28.

**МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ КУРДЮМОВ – ЗАСНОВНИК
ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРИКЛАДНОЇ ЕНТОМОЛОГІЇ**

Каленіченко Н. О., Піщаленко М. А.

Полтавський державний аграрний університет

Мико́ла Васи́льович Курдю́мов (1888-1917рр.) – український ентомолог, засновник вітчизняної сільськогосподарської ентомології свій науковий шлях розпочав ще будучи студентом сільськогосподарського факультету Київського політехнічного університету. Влітку 1907 року він був запрошений ентомологом Смельяновим І. В. на стажування як "тимчасовий ентомолог до Харківської губернії. В його завданням входило вивчення небезпечних шкідників фруктових садів – білана жилкуватого та золотогозу. Водночас за власною ініціативою, він вивчав і місцевих фітофагів, особливо озима совка. Біологія цих шкідників стала предметом його досліджень наступного літа. Результати цих поглиблених досліджень були опубліковані окремою брошурою. Дипломна робота, написана на основі цих спостережень, одержала надзвичайно високу оцінку в університеті.

Після закінчення університету в 1909 році Курдюмов М. В. відвідав ряд ентомологічних установ США. Понад місяць він провів у Огайо, вивчаючи організацію дослідної справи і реалізацію конкретних ентомологічних проектів. Особливо його зацікавило питання інтродукції (завезення) з Європи паразитичних комах для боротьби із аборигенними для Північної Америки

шкідниками – золотогузом та непарним шовкопрядом [1]. Високо оцінивши його роботу керівництво наукової установи прийняли Курдюмова М. В. кореспондентом-співробітником Вашингтонського ентомологічного бюро.

Повернувшись додому Курдюмова М. В. тривалий час вивчав і вів активне листування з американськими колегами щодо вивчення комах-паразитів фітофагів зернових. Початком детального вивчення видового складу шкочочинних фітофагів можна вважати 1910 рік. Саме в цьому році на Полтавській сільськогосподарській станції було відкрито ентомологічний відділ, роботу якого і очолив Микола Васильович Курдюмов.

Після повернення на Батьківщину Курдюмов М. В. очолив новостворений ентомологічний відділ Полтавської сільськогосподарської дослідної станції. Він зосередив свої зусилля на організації та оснащенні ентомологічного відділу. На його прохання на станції було збудовано інсектай та вегетаційний будинок, виготовлено шестикамерний термостат, сконструйований Курдюмовим М. В. Уже через рік після створення ентомологічного відділу, в 1911 році виходить перший випуск праць Полтавської дослідної станції, який був повністю сформований відділом ентомології. В нього увійшли програма роботи ентомологічного відділу, статті по бересклетовій попелиці та лускокрилим [2]. В програмі роботи відділу Курдюмов М. В. повністю розкрив стан розробки основ прикладної ентомології та систематизував всі відомі на той час методи боротьби з найпоширенішими шкідниками, розділивши їх на фізичні і біологічні.

До біологічних методів він відносив застосування паразитів і хижаків шкочочинних фітофагів та підбір сортів. Фізичні методи боротьби за Курдюмовим поділялися на спеціальні (технічні) і культурні (економічні) [2].

В своїх роботах цього періоду Курдюмов М. В. першим поставив питання про неминучу потребу для ентомолога практики вивчати в комплексі шкідника, пошкоджену ним рослину та з'ясовувати вплив на їх комплексу агротехнічних заходів. З того часу і до сьогодні цей принцип не змінюється а лише конкретизується та доповнюється новими даними. В 1913 році Курдюмов М. В. бере участь у роботі I ентомологічного з'їзду. В своїй доповіді він пропонує розширити задачі прикладної ентомології, поставивши в центрі вивчення рослину віддаючи при цьому належну увагу і її фітофагам.

Наступною великою групою комах вивченням якої займався ентомологічний відділ під керівництвом Миколи Васильовича були злакові мухи [2]. Найсуттєвіші дані по біології цих небезпечних шкідників були опубліковані в наукових працях ентомологічного відділу крім гессенської та шведської мух в працях вперше була описана як шкідник злакових культур яра муха. Найкраще з цих шкідників співробітниками була вивчена гессенська муха. Не тільки її біологія, а й найефективніші заходи боротьби з нею. В цей час поруч з науковими дослідженнями працівники ентомологічного відділу беруть активну участь в роботі наукових з'їздів та конференціях. Зокрема Курдюмов М. В., Знаменський О. В та Андреева Н. В. приймають активну

участь в організації та проведенню Київського ентомологічного з'їзду, даними були прочитані наступні доповіді: «К вопросу о направлении работ энтомологической станции» (доповідач Курдюмов М. В.); «О влиянии поврежденной яровой пшеницы шведской и гесенской мухой на рост и урожай растений» (доповідачі Курдюмов М. В. та Андреева Н. В.); «К вопросу о влиянии температуры на развитие лугового мотылька» (доповідач Знаменский О. В.) [2]. Окрім приведених вище статей та доповідей в цей же період виходять у світ 5, 6 та 7 випуски робіт ентомологічного відділу, у тому числі одна із найвідоміших наукових робіт Курдюмова М. В. «Главнейшие насекомые вредящие зерновым злакам в Средней и Южной России». Ця праця вміщує в себе результати ґрунтового вивчення і опрацювання спеціальної літератури а також власні спостереження і дослідження по 83 шкідникам злакових культур [3]

На початку 1914 р. Миколу Васильовича відрядили до Західної Європи. Він відвідав наукові установи Скандинавських країн, Франції та Угорщини. Він вивчав колекції перетинчастокрилих комах у Відні та Британському музеї [2]. Відразу після початку Першої світової війни Курдюмов М. В. пішов добровольцем на фронт. Навіть тут він знаходив час для ентомологічних спостережень, результати яких надсилав для обробки і узагальнення до Полтави Знаменському О. В. З його листів відомо, що він міркував щодо подальшого розвитку ентомології в Україні. Згодом він полишив стрій і став служити у громадській організації – Земській спілці допомоги хворим та пораненим воїнам. У вільний від служби час він продовжував займатися ентомологією. Тісно співпрацював із співробітниками ентомологічного відділу науково-дослідної станції. Зокрема результати своїх досліджень він надсилав до Полтави Знаменському О. В., який їх публікував. Життя Миколи Васильовича Курдюмова трагічно перервалося 7 вересня 1917 р. у Мінську.

В цілому важко переоцінити наукову спадщину Курдюмова М. В. Основні його дослідження присвячені біології комах, що завдають шкоди польовим, городнім та садовим сільськогосподарським культурам. Серед об'єктів його вивчення — попелиці, трипси, злакові пильщики, шведська муха, листоїди, довгоносики, напівтвердокрилі. Спираючись на результати спостережень та дослідів, Микола Васильович розробляв нові способи контролю їх чисельності та зниження збитків від їх діяльності. Наприклад, він встановив, що личинки евритоміди (*Bruchophagus gibbus*) живляться насінням конюшини, а не є паразитами довгоносиків з роду *Arion* як вважалося до того. Курдюмов М. В. обґрунтував нові для того часу методи контролю чисельності комах — комплекси агротехнічних заходів та використання паразитичних комах (так званий, біометод), включаючи їх штучне розведення. Він розробив низку оригінальних пристроїв для спостереження за комахами.

Для досліджень Курдюмова М. В. характерна глибина вивчення питання дослідження. Зокрема, він досліджував анатомію комах, описував нові для науки таксони. Загалом, у творчому доробку науковця – 44 публікації з різних

аспектів ентомології. Микола Васильович зібрав величезну ентомологічну колекцію (понад 30 000 комах та пошкоджених ними рослин) і величезну бібліотеку наукової літератури (понад 3000 томів), значну частину якої складала праці, опубліковані в Західній Європі та Північній Америці. Колекція зберігається у Полтавському музеї історії дослідного поля.

Микола Васильович Курдюмов був членом товариства дослідників природи при Харківському університеті (1907), Київського товариства любителів природи (1908), Полтавського сільськогосподарського товариства (1910), Американської асоціації прикладних ентомологів та Товариства діячів прикладної ентомології [1].

Бібліографія:

1. Закалюжний В. Полтавці – відомі зоологи, Астраля. 2017. С. 85-88.
2. Піщаленко М. А., Писаренко В. М., Гокунь Т. О. Місце та роль Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції ім. М. І. Вавилова у становленні та розвитку вітчизняної прикладної ентомології. *Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту*. 1999. №4. С. 18-23.

**ПЕРШЕ ЕНТОМОЛОГІЧНЕ БЮРО ПОЛТАВСЬКОГО
ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА**

Демченко О. В., Піщаленко М. А.

Полтавський державний аграрний університет

На час створення ентомологічного бюро працівники ентомологічного відділу Полтавської науково-дослідної станції завоювали визнання серед вчених, але не могли в повній мірі задовольнити потреби населення у проведенні кваліфікованої допомоги у боротьбі з комахами-шкідниками безпосередньо на місцях. Тому на 45-тих Губернських земських зборах і було підняте питання про створення наукової структури яка могла б вирішувати нагальні питання щодо допомоги селянам в боротьбі з комахами шкідникам. Після вирішення організаційних питань було прийняте рішення щодо створення першого ентомологічного бюро Полтавського губернського земства основною задачею якого було надання кваліфікованої допомоги хліборобам. Своє існування ця установа почала в 1914 р.

Очолив роботу Першого ентомологічного бюро Полтавського губернського земства молодший спеціаліст Департаменту землеробства з прикладної ентомології – Дмитро Миколайович Бородин. Саме під його керівництвом був сформований і опублікований перший річний звіт про роботу Бюро. За звітній період працівниками бюро були видані «Листки ентомологічного бюро» (1914-1915 рр). За перший рік роботи Бюро створило сітку з 597 власних кореспондентів, провело детальне обстеження угідь на теренах колишньої Полтавської губернії. Перед початком роботи на